

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

TOSUN, U.U. (2020). Millî Mücadele Dönemi'nde Karşılaşılan Bazı Sorunlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bunları Çözme Kararlılığı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2) , 569-588.

Millî Mücadele Dönemi'nde Karşılaşılan Bazı Sorunlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bunları Çözme Kararlılığı


Ulvi Ufuk TOSUN (*)


Özet: Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920'de açıldığında ülke zor bir dönemden geçmekteydi. Çünkü Mondros Mütarekesi imzalanmış ve ülke, işgal kuvvetlerinin kontrolüne girmişti. Meclis, çok büyük bir görev üstlenmişti. Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde bu görev, yürütülmekte olan İstiklâl Savaşı'nın sevk ve idare edilmesiydi. Ülkedeki tüm bu olumsuz şartlar ve kasvetli ortamda Meclis, milletin sorumluluğunu üzerine alıp onu esaretten kurtarmak için çalışmalar başlattı. Bu sürecin yönetilmesi, büyük zorluklarla doluydu. Çünkü söz konusu dönemde çok buhranlı ve talihsiz gelişmeler yaşanmıştı. Bursa'nın düşüşü, ardından Asi Ethem Olayı ve nihayet Kütahya, Eskişehir Savaşlarından sonra yaşanan Meclisin Kayseri'ye taşınması tartışmaları gibi gelişmeler; ülkeye psikolojik açıdan çok hassas travmalar yaşatmıştı. Bursa düştüğünde, Yunanlıların yaptıkları hakaretler, halkta büyük bir üzüntü meydana getirmişti. Hatta Meclis kürsüsüne siyah bir örtü serilmiş ve matem tutulmuştu. Yine I. İnönü Savaşı arifesinde çıkan ve bu savaşta, Meclisi iki ateş arasında bırakan Asi Ethem Olayı da etkili bir asimetrik yıpratma biçimi olmuştu. Şüphesiz en kırılğan safha; Kütahya, Eskişehir Savaşlarından sonra Ankara'nın bile düşme tehlikesi altına girmesiydi. Bu durum, halkta; büyük bir moral-motivasyon bozukluğu, belirsizlik ve tedirginlik uyandırmıştı. Tüm bu olayların doğru yönetilmesi ve yerine göre risk alınması, ciddi bir maharet gerektirirdi. Meclisin göstereceği en ufak bir panik, metanetsizlik ve mütereddüt davranış, anında halka yansiyabilirdi. Bu da yürütülmekte olan mücadeleyi daha kritik bir evreye sürükler ve onu sekteye uğratabilirdi. Meclis, bu sınavları başarıyla geçmiştir. Meclis, bu süreçleri yönetirken çok soğukkanlı davranmış; hiçbir vehme, vesveseye ve tereddüde kapılmamıştır. Bu süreçleri, büyük bir cesaret ve metanetle yönetmiştir. Bu sayede İstiklâl Savaşı başarılı bir şekilde hedefe ulaştırılmıştır. Bu çalışma, Meclisin bu buhranlı ve sıkıntılı olaylar karşısındaki kararlılığını ve sorunları çözme yeteneğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: I. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bursa'nın İşgali, Asi Ethem Olayı, Kütahya, Eskişehir Savaşları

Some Challenges Faced During the National Independence War and the Determination of Turkish Grand Assembly to Overcome Them

Abstract: The country had passed in a hard process when finally, the First Turkish Grand National Assembly opened on 23rd April 1920 since The Mudros Armistice was signed and the country was taken under the control of the occupation forces. At that time, the Assembly took over a vital duty. This duty was the execution of Turkish Independence War under the leadership of the Speaker of the Assembly, Mustafa Kemal Pasha. In such an environment with negative hopeless conditions in the country, the Assembly started to take the responsibility of the nation and saving the country from captivity. It was full of great challenges to manage such a hard process. Because in the period mentioned, there were very depressed and unfortunate developments. Developments such as the fall of Bursa, followed by the incidence of rebellious Ethem and the relocation of the Assembly to Kayseri, which finally took place after the Kütahya and Eskişehir Wars, had caused the country to go through psychologically sensitive traumas. When Bursa fell, the insults of the

*) Dr.Öğr.Üyesi Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (e-posta: ulviufuk.tosun@atauni.edu.tr)  ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1076-4261>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır  iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

Greeks caused great sorrow in the country. Moreover, a black cloth was laid on the speaking stand of the Assembly to show the mourning atmosphere. The incidence of rebellious Ethem, which took place on the eve of the First İnönü War and left the Assembly between the two fires, was also an effective form of asymmetric exhaustion. Undoubtedly, the most fragile phase was the threat that even Ankara faced the danger of falling after Kütahya - Eskişehir Wars. This situation caused a great bad mood and demotivation, uncertainty and uneasiness in the public. Managing all these events correctly and taking risks depending on location required a serious skill. Even the slightest panic, impertinence and hesitant behavior that the Assembly would demonstrate could have immediately been reflected to the public. This would drag the ongoing struggle to a more critical phase and disrupt it. The Assembly successfully passed these exams. The Assembly acted very calmly while managing these processes and caught up no concerns, apprehension and hesitation. They managed these processes with great courage and fortitude. In this way, the objective of the War of Independence was successfully accomplished. This study aimed to reveal the Assembly's determination and ability to solve problems during these depressing and troubled events.

Keywords: The First Turkish Grand National Assembly, occupation of Bursa, The incidence of rebellious Ethem, Kütahya-Eskişehir Wars

Makale Geliş Tarihi: 06.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 19.05.2020

I. Giriş

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra, ülke; yer yer işgal edilmeye başladı. 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri, İstanbul ve Boğazları fiilen işgal ettiler. Böylece Osmanlı Devleti'nin başkenti de işgal kuvvetlerinin kontrolüne girmişti. Nitekim bunu, 21 Aralık 1918'de Mebusan Meclisinin dağılması izledi.

15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edildi. Bu olay, ülkede büyük bir infial meydana getirdi. Hemen hemen aynı günlerde Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Kıttaat-ı Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmişti. Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ulaştı. Bundan sonraki süreçte, ülkeyi işgalden kurtarmak için yakın arkadaşlarıyla birlikte koordineli bir çalışma planı başlattı. 21-22 Haziran 1919 tarihinde yayımlanan Amasya Tamimi (Genelgesi), şüphesiz bu süreçte ayrı bir yere sahipti. Bu gelişmeyi, yine Millî Mücadele'de çok önemli bir yere sahip olan Erzurum ve Sivas kongreleri takip etti. İlk önce Erzurum ve ardından da Sivas Kongresi'nde kapalı olan Mebusan Meclisinin açılması için çağrı yapıldı. Nihayet bu konuyu, 20-22 Ekim 1919'da yapılan Amasya Protokolü'yle (Görüşmeleri/Mülakatı) de İstanbul Hükûmeti'nin gündemine aldırılmayı başardılar.

12 Ocak 1920'de Mebusan Meclisi¹ toplanarak 28 Ocak'ta Misak-ı Millî'yi kabul etti ve 17 Şubat'ta da alınan bu kararlar, dünya kamuoyuna duyuruldu. Bu durum, İtilaf Devletlerini rahatsız etti. 16 Mart 1920'de İstanbul, resmî işgale uğradı. Bu gelişmeler üzerine Padişah Vahidettin, 11 Nisan 1920'de Mebusan Meclisini dağıtma kararı aldı.

¹ Tarih kitaplarında, "Son Osmanlı Mebusan Meclisi" diye de anılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, bunun üzerine 19 Mart Genelgesi'ni yayımlayarak yeni Meclisin 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılacağını duyurdu. Nihayet 23 Nisan 1920 Cuma günü, I. Büyük Millet Meclisi açıldı. İlk gün Meclis, en yaşlı üye olan Sinop Milletvekili Şerif Bey başkanlığında açıldı ve bir gün sonra, Meclis Başkanlığına Mustafa Kemal Paşa seçildi.

Mustafa Kemal Paşa başkanlığında Meclis, çalışmalarına başladı. Meclisin güttüğü en önemli gaye, ülkenin işgalden kurtarılmasıydı. Ülke, bir yandan işgalin kasvetli havasıyla sarsılırken diğer taraftan iç güvenlik zafiyeti altında asayişsizliğe sürüklenmişti. Meclis, aldığı ağır sorumluluğun bilincindeydi. Ülkedeki işgallerin bertaraf edilmesinin yolunun ilk önce içte düzenin sağlanmasından geçtiğini biliyordu. Bu bilinçte hareket ederek önemli kanunlar (Hıyanet-i Vataniye Kanunu, Seyyar Jandarma Müfrezeleri Teşkili Hakkında Kanun, Firariler Kanunu) çıkardı² ve yerinde kararlar aldı.

Meclisin çok yoğun bir gündemi olmuştu. Ülkeyi işgalden kurtarmak hedefine odaklanılmıştı. Bu süreçte, aynı zamanda birçok iç ve dış tehditle karşılaşılıyordu. Söz konusu tehditlerin başında bu çalışmanın da konusunu teşkil eden, Bursa'nın işgali, Asi Ethem Olayı ve Kütahya, Eskişehir Savaşları sonucunda ortaya çıkan bozgun havası gelmekteydi. Belirtilen dönemde, Meclisi uğraştıran birçok sorun varken söz konusu çalışmada, özellikle bu üçünün seçilmesi, üzerinde dikkatlice düşünülmesi gereken bir konudur. Çünkü bunların üçü de ülkede, çok buhranlı ve travmatik anların yaşanmasına sebep olmuştu. Adı geçen bu olayların karşısında gösterilecek ciddi bir panik, telaş yahut tereddüt; ülkeyi çok kritik noktalara sürükleyebilirdi. Ancak Meclis, tüm bu olayları ve süreçleri sağduyu ve soğukkanlılıkla yönetmesini bilmişti.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Çalışmaları

Meclis, 23 Nisan 1920'de en yaşlı milletvekili olan Sinop Mebusu Şerif Bey'in konuşmasıyla açıldı. 24 Nisan'da Mustafa Kemal Paşa, Mecliste kapsamlı bir konuşma yaptı. Konuşmasında, Mondros Mütarekesi'nden 23 Nisan 1920'ye kadar geçen zaman zarfındaki olayları özetledi. Aynı gün, meclis başkanı seçildi (Tansel, 1991a: 94-95).

Meclis; açıldığı sırada, Türk topraklarında 200.000 kişilik bir işgal kuvveti bulunmaktaydı. Bunlardan: 38.000'i İngiliz, 59.000'i Fransız, 17.900'ü İtalyan ve 90.000'i de Yunan askeri idi (Sarıhan, 1995: 3). Ayrıca Güney Bölgesi'nde Fransız işgalini destekleyen 10.000 kadar teçhiz edilmiş Ermeni ile Karadeniz Bölgesi'nde silahlanmış 20-30.000 Pontusçu Rum tehdidi vardı (Genelkurmay, 1999a: 225).

Öte yandan aynı sıralarda, Damat Ferit Paşa; tekrar iş başına gelmiş ve Millî Mücadele aleyhine beyanname yayımlamıştı. Yine Şeyhülislam Dürrizâde Abdullah Efendi de Millî Mücadele'ye engel olmak için fetva vermişti. Bu faktörlerin hepsi, iç ayaklanmaların çıkmasını kolaylaştırmıştı. Meclis; ülkede meydana gelen olumsuz hareketleri önlemek, ayaklanmaları kışkırtan, yöneten ve onlara katılanları ıslah etmek

² Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. (Kutlu,1992).

için 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu³ çıkardı (Tansel, 1991a: 99). Böylece bu Kanun çıkarılarak Meclisi hedef alan isyanlarla daha etkili bir şekilde mücadele etmek amaçlandı.

Meclis, açıldıktan sonra önem arz eden hayati konulardan biri, düzenli ordunun kurulmasıydı. Özellikle Ethem Bey'in Yozgat İsyanı'nda takındığı tavırlar ile Demirci Mehmet Efe'nin adamlarının Denizli'nin kazalarını haraca bağlamaları gibi olumsuzluklar, Ankara'nın nüfuz ve itibarını derinden sarsmaktaydı. Nihayet 22 Haziran 1920'de başlayan Yunan ilerleyişi, tehlikenin vardığı boyutları daha açık bir şekilde ortaya koymuştu (Aydemir, 1990: 435-436).

III. Bursa'nın Düşüşü ve Meclisteki Yansımaları

Yunan kuvvetleri, 22 Haziran 1920'de taarruza geçti. Yunanlıların bu harekâta girişmelerinde, Meclisin iç isyanlarla uğraşması ile cephedeki Türk kuvvetlerinin önemli bir kısmını İç Anadolu'ya çekmesinden yararlanmak düşüncesi etkili olmuştu. Yunanlılar, bu şekilde daha kolay sonuç alacaklarını düşünmüşlerdi. Yunan taarruzu, büyük bir hızla gelişme gösterdi (İnönü, 2014: 201).

Yunan kuvvetleri; aynı gün, yani 22 Haziran'da Akhisar'ı, 23 Haziran'da Kırkağaç ile Salihli'yi ve 25 Haziran'da da Alaşehir'i işgal etti. 30 Haziran'da Balıkesir ve 8 Temmuz 1920'de de Bursa, Yunan işgaline uğradı (Jaeschke, 1989: 109-111). Özellikle Bursa'nın düşmesi, Mecliste büyük bir üzüntü ve heyecan meydana getirdi. Meclis kürsüsüne, Bursa kurtulana dek kalacak şekilde siyah bir örtü çekildi (Sarihan, 1995: 116, 119).

Meclis, milletin sorumluluğunu üzerine almıştı. Ancak kısa bir zaman sonra, önemli yerlerin kaybedilmesi, Meclis için çok ağır olmuştu. Bu durum, Meclis için bir onur sorunu hâlini almıştı. Osmanlı Devleti'nin kurucu sultanlarının mezarlarının bulunduğu Bursa'nın kaybedilmesi, halktan çok Meclisi sarsmıştı (Erikan, 2006: 475). Mecliste bazı milletvekillerinin yaptıkları konuşmalardan bu psikolojinin vardığı boyutları çözümlenebilmek mümkündür.

Üzerinde durulan psikolojiyi anlatması bakımından Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey'in şu ifadeleri açıklayıcıdır: *"Efendiler, şu siyah örtünün altında söz alırken son derece bedbaht bir Türk ve Müslüman evladı olduğumu hissediyorum. Hiçbir millet, hiçbir zaman bu derecelerde ağır, bu kadar feci darbelere maruz kalmamıştır. Size söyleyeceğim sözler için kalplerinizden metanet bekliyorum. Kulaklarınızdan metanet bekliyorum. Asabınızdan metanet bekliyorum. Bizim dini Kabe'miz geçen sene İngilizlerin payimal-i hakareti olurken şimdi milli Kabe'miz olan Bursa, dünyada en müthiş düşmanımız olan İngilizlerle Yunanlıların payimal-i ihtirası oluyor. Şu dakika teneffüs ettiğimiz hava belki mesmûmdur. Çünkü orada bulunan yüzlerce hemşirelerimizin, kızlarımızın, ablalarımızın hûn-i ismeti dökülmüş bulunuyor. Feryatları, havayı ihtizâza getiriyor ve benim lisanım bunu size tebliğe tavassut ettiğinden dolayı pek bedbahtım, çok bedbahtım efendiler... Yunanlılar, Bursa'ya*

³ Bkz. Düstur, 1953: 4-6; TBMM KM, 1943: 2-3.

giriyorlar, eşrafı Ulu Camii Caddesi'ne diziyorlar. Siz Bursa'yı bizden zapt ettiğiniz zaman bizden şu kadar kız aldınız, onları bize vereceksiniz diyorlar. O kadar kız alıyorlar ve bunları palikaryaların kollarına vererek eşrafın önünden geçiriyorlar. Sonra efendim; bizim en nefis, en mukaddes mabedimizi, bütün cihanın hayran olduğu ve bir hücreninin Ayasofya'yı yaptıracağını söyledikleri o mabet-i nefisimizi telvis ediyorlar. Bombalarla tahrip ediyorlar. Hiçbir şeyi affetmiyorlar. Efendiler, Nilüfer Sultan'ın kabrini, vaktiyle sen bu Türk'e vardın diye yedi asır evvelki vakayı affetmeyerek bomba ile atıyorlar." (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1981a: 241-242).

Bursa'nın düşüşünün Mecliste yaşattığı keder ve üzüntünün derecesi, Antalya Milletvekili Rasih Efendi'nin şu sözlerinden de anlaşılmaktaydı: "Muhterem arkadaşlarım! Beş dakika evvel samiamıza dokunan ruhnevâzsada, bana bir şey hatırlattı. O sada, şu idi: Karşınızdaki caminin minaresinden okunan ezan. Arkadaşlar; bana hatırlattığı ne idi biliyor musunuz? Bursa'nın Yeşil Camii'de o sadanın bugün susmuş bulunmasıdır. Evet arkadaşlar; bugün Yeşil Camii'de o ruhnevâzsada sustu, cemaat namazı da eda edemiyor. Cemaati, çil yavrusu gibi dağıldı. Felaket yalnız bununla kalsaydı yine alâ, cemaatle eda edemedikleri namazı münferiden eda etsinler derdik. Fakat can, namus, mal hepsi payimal edildi." (TBMM ZC, 1981a: 244).

Bursa'nın işgal edilmesi,⁴ Mecliste çok duygusal anların yaşanmasına sebep olmuştur. Hatta Saruhan Milletvekili Refik Şevket Bey, konuşmasını tamamlayamadan ağlayarak kürsüden inmişti (TBMM ZC, 1981a: 244). Bu işgal, tüm yurttaki büyük bir üzüntü ve karamsarlığa yol açmıştı. Zaten yukarıda da değinildiği gibi bu üzüntünün ve karamsarlığın bulunduğu boyutlar, ülkenin sorumluluğunu üzerine almış en yüksek mercide, Mecliste bile kendisinden fazlasıyla söz ettirmişti. Ancak Meclis; bu karamsarlık buhranını, kalıcı bir hâle dönüştürmemiş ve metaneti elden bırakmamıştı.

Meclisin gösterdiği bu metanetli psikolojide, kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa'nın çok ayrı bir yeri olmuştur. Çünkü Mustafa Kemal Paşa; karşılaşılabilecek en olumsuz koşul, şart ve ihtimallere karşı hazırlıklı olma dirayet ve psikolojisini, birçok zamanda ve zeminde göstermeyi başarmıştı. Nitekim bu durum, Bursa'nın düşüşünde de gözlenmişti.

Mustafa Kemal Paşa'nın henüz Bursa düşmeden önce 3 Temmuz 1920 günü Mecliste gizli celsedeki konuşmasına bakarak da bu çıkarımı yapmak pek mümkündür. Mustafa Kemal Paşa, Yunan genel taarruzundan sonra ortaya çıkan durumun Meclisteki herkesi üzdüğünü belirttikten sonra önemli tespitlerde bulunmuştu. Mustafa Kemal Paşa: "Faraza Akhisar Cephesi'ne düşman üç fırka ile taarruz etmiştir. Halbuki bizim orada Akhisar Cephesi'nde bin beş yüz kişimiz vardı. Bu muayyen cephe, yüz kilometrelik bir cephedir. Bu cephe üzerinde bin beş yüz, iki bin veya iki bin beş yüz kişilik bir kuvvet var. Bu kuvvet, bu kadar büyük bir cepheyi müdafaa ve muhafaza etmeye mecburdur diye nasıl denilir... Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar büyük bir cephe, bu kadar bir kuvvet

⁴ Bursa'nın düşüşünün etkilerini, Türk edebiyatında da görmek mümkündür. Mehmet Âkif Ersoy; "Bülbül" adlı şiirini, Millî Mücadele'de Yunan işgali altındaki topraklardan, özellikle de Bursa'dan elim haberlerin geldiği sırada yazdığı bilinmektedir (Ersoy, 2006: 456-457).

ile müdafaa edilemez, mukavemet olunamaz. Böyle bir cepheden düşman taarruz ederse o nokta delinebilir. Hiç kendinizi yormayınız. Filan noktada ve filan derede ve filan köydeki kuvvet, düşmanın geçmesine müsaade etmeseydi, bu felaket başımıza gelmezdi diye düşünmek doğru değildir. Tarihte, yarılmayan cephe yoktur. Yarılmayan cepheler, kuvvetli ve kuvveti tamamen mütenasip olan dar cephelerdir. Böyle yüz kilometrelik bir cephe üzerinde ufak bir kuvvetin müdafaa etmesini kabul etmek bütün muhakematımızı hataya sevk eder. Binaenaleyh kabul etmek lazım gelir ki on firkaya baliğ olan bir orduya karşı bizim arz ettiğimiz kuvvetten başka kuvvetimiz yoktu. Hepimiz kabul ediyor idik ki düşman bu azim cephenin neresine taarruz ederse orasını delebilir. Binaenaleyh buna karşı tedbir, bir mahalli deldirmemeye teşebbüs etmek değil, belki delinen noktayı derhal kapamaktan ibarettir.” (Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1985a: 68-69). diyerek bazı mukadder olumsuzluklarla karşılaşılacağına işaret ediyor; ancak direnç ve mukavemetin elden bırakılmamasının altını çiziyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın aynı metin ve kararlı duruşuna, Bursa'nın düştüğü güne rastlayan 8 Temmuz 1920'deki Meclis konuşmasında da tanık olunmuştu. Mustafa Kemal Paşa; bir milletvekilinin: “Memleket işgal olunduktan, tahrip edildikten sonra artık yapılacak başka bir şey kalır mı?” çıkışını, zayıflık diye niteleyerek sözlerine, şöyle devam etmişti: “Efendiler; biz bir maksat takip ediyoruz. Bu maksadımız öteden beri muhtelif vesilelerle ifade edilmiştir. Ben şimdi de onu tekrar ediyorum: Millet, devletin istiklâlini muhafaza etmek. Bunun için de namus ve şeref tamamen mündemiç olacaktır. Müstakil olarak milletimizin muayyen hudutlar dâhilindeki tamamîyetini muhafaza etmektir. Bunun için muharebe ediyoruz. Efendiler; memleketimizin ellide biri değil, heyet-i umumiyesi tahrip edilse, heyet-i umumiyesi ateşler içinde bırakılsa; biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müdafaa ile meşgul olacağız. Binaenaleyh iki karış yer işgal edilmiş, üç beş köy tahrip edilmiş diye burada feryada lüzum yoktur. Ben size açık söyleyeyim; efendiler, bazı yerler işgal edilmiştir ve bunun üç misli daha işgal olunabilir. Fakat bu işgal, hiçbir vakitte bizim imanımızı sarsmayacaktır... Fakat düşmanla yakın bir temasta bulunan Bursa mevzubahis oldu ve bir arkadaşımız demiş idi ki; Bursa sukut etse de ehemmiyeti yoktur. Fakat bu sukut ne demektir? Bir yer sukut eder. Ne vakit? Eğer bir kale gibi müdafaa olunursa, eğer bir yerin etrafında mevcut kuvvet vesait-i harbiyesiyle nihayete kadar mukabele ederde düşman o kuva-yı müdafaa'yı zirüzeber eder ve o mevkie gelirse o mevki sukut eder. Fakat bugün Bursa'nın böyle bir vaziyette olduğunu zannetmiyorum. Yani orada mevcut olan bizim kuvvetlerimiz doğrudan doğruya Bursa şehrini bir mevki-i müstahkem gibi müdafaa etmekte değildir. Belki Bursa'dan uzak ve hariçte açık sahra muharebesi yapmaktadır. Binaenaleyh o kuvvetler, Bursa şehrine merbut değildir. Karşısında bulunan düşman kuvvetleriyle ancak hesap görmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh caiz ki bu teması da ve bu muharebede Bursa'yı müsamaha edebilir. Tarihte, bunun birçok emsali görülmüştür. Bursa'mız gibi tarihî ve bizim için gayet mukaddes olan bir şehri müsamaha etmek ağır gelir. Fakat askerlik sanatında, gayet bariz bir şekilde müsamaha olunabilir bir noktadır ve biz hepimiz bir asker gibi bu gibi acı noktalara karar vermek itiyadını hasıl etmeye çalışmalıyız.” (TBMM ZC, 1981a: 226). Mustafa Kemal Paşa; bu

konuşmasındaki metanetli tavrını, Bursa işgale düştükten sonra takip ettiği akliselim kararlarıyla da göstermişti.

Mecliste; Bursa'nın tahliye edilmesiyle ilgili, başta 20. Kolordu Komutanı Albay Bekir Sami Bey (Günsav) olmak üzere sorumlu kimselere⁵ çok sert eleştiriler yapılmıştı. Mustafa Kemal Paşa; yaptığı teskin edici konuşmada, tüm sorumluluğu üstlenerek Bursa'yı tahliye emrini, komutanlara kendisinin verdiğini söylemişti. Şehrin tahliye edilmesinin gereğini, askerî ve teknik noktalarıyla açıklayarak bu çekilmenin mecburi olduğunu anlatmıştı. Ayrıca ordunun bundan sonra yapacağı kutsal görevlere zarar vermemek için bu tartışmaların fazla uzatılmamasını istemişti (TBMM ZC, 1981b: 217-230).

Bursa'nın işgal edilmesi; tüm ülkede, büyük bir üzüntü ve travma meydana getirmişti. Aynı travma, Mecliste de kendisini hissettirmişti. Üstelik Meclis, bu sürecin ve yaşanan kasvetli olayların tam merkezinde kalmıştı. Çünkü ülkeyi işgalden kurtarma sorumluluğu, onun üzerindediydi. Meclis; bu süreçte, tüm olumsuzluklara rağmen kararlı bir duruş sergilemişti. Bu kararlı duruş, işgalin ilk günlerindeki en ümitsiz anlarda bile varlığını hissettirmişti. Bunun en önemli ispatı da yukarıda değinildiği gibi Bursa'nın işgalinin öncesinden sonrasına kadar Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın takındığı dirayetli duruşuydu. Anlatılmaya çalışılan bu tarif, Meclisin savaş yönetme psikolojisiydi. Mecliste yapılan bazı konuşmalardan da bu olumsuzlukların aşılacağı ve istenilen başarıya ulaşılacağı ümidi sezilmekteydi.

Nitekim Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey'in konuşması da böyle bir örnekti. İsmail Suphi Bey; en başta işgalden duyduğu üzüntü ve kederi dile getirdikten sonra, kurtuluşun yolları üzerinde durmuştu. Yaşamak için bu zulmü, tüm kuvvetimizle haykırıp sesimizi; tüm köylerimize, şehirlerimize ve obalarımıza kadar duyurmalıyız, demişti. Hatta bu işgalin halkın mücadele ve mukavemet hislerini daha güçlendireceğini söylemişti (TBMM ZC, 1981a: 241-242).

Aynı kararlılıkta başka bir konuşma, Antalya Milletvekili Rasih Efendi tarafından yapılmıştı. Rasih Efendi de konuşmasının başında Bursa'nın işgalinden duyduğu hicaptan söz etmişti. Rasih Efendi, milletin bu işgalin vehametini kavramasının gerekliliğine dikkat çekmişti. Bu konuda kendilerine de görev düştüğünü söylemişti. Bu görevin milletin beraber yürüyüp onların önünde bulunmaları olduğunu vurgulamıştı. Ağlamakla vakit geçirmeyip onu dindirmenin yolunu bulmalıyız, demişti. O zaman, bugünkü maruz kaldığımız tecavüzün bertaraf edileceğini söylemişti (TBMM ZC, 1981a: 244-246).

Karahisar-ı Şarkî Milletvekili Ali Süruri Efendi'nin konuşmasında vurguladığı bazı hususlar da âdeta sözün bittiği yerd. Ali Süruri Efendi'nin Bursa'da düşmanın yaptığı ırz ve namus ihlallerinden söz ederken kullandığı şu ifade çok önemliydi: "... *Bir İslam*

⁵ Nitekim 20. Kolordu Komutanı Albay Bekir Sami Bey, Meclisin isteğiyle bu görevden alınmıştı. Yine Kaymakam Âşir Bey'in de görev yeri değiştirilmişti (TBMM ZC, 1981b: 218).

kalıncaya kadar hatta kalmayınca kadar çalışmak, şu vatani kurtarmak, herkesten evvel bu Meclis-i Âliye bir vecibe-i zimmettir." (TBMM ZC, 1981a: 246).

Siverek Milletvekili Mustafa Lütfi Efendi'nin konuşmasına başlar başlamaz kullandığı şu ifadeler de Meclisin metanetini koruduğuna güzel bir örnekti: "*Efendiler, rica ederim mendillerinizi cebinize koyunuz, ağlamayınız...*"⁶ *Eğer siz, erkek iseniz böyle facia önünde ağlamaktansa arslancasına kükreyiniz.*" (TBMM ZC, 1981a: 247).

Yine Mustafa Lütfi Efendi, konuşmasının devamında bu soğukkanlılığa yakışır çağrılar yapmıştı. Bir tedbir düşünülmesinin zorunluluğundan söz etmişti. Bugün Bursa'ya gelen düşmanın yarın Ankara'ya ulaşacağı tehlikesine dikkat çekmişti. Gece gündüz demeden el birliğiyle çalışmanın lüzumuna vurgu yapmıştı (TBMM ZC, 1981a: 248).

Tüm bu yaşananlar, göstermiştir ki Bursa'nın düşüşü, Mecliste geçici bir buhrana dönüşmüşse de bu durum, kalıcı olmamış ve kısa sürede atlatılmıştı. Meclis, Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde hiçbir vehme, vesveseye ve tereddüde kapılmadan, metanetle yoluna devam etmişti.

IV. Asi Ethem Olayı⁷ ve Meclisteki Yankıları

Meclis açıldıktan sonra karşılaştığı ilk büyük sorun, Yunan genel taarruzunun başlamasıyla ülkede bazı yerlerin bilhassa Bursa'nın işgal edilmesiydi. Bu olay, Mecliste çok ciddi tartışmalara ve gerilimlere neden olmuştu.

Meclis, bu olayla sarsılmışsa da söz konusu etki, geçici olmuştu. Meclis, büyük bir kararlılıkla bu olumsuz atmosferi dağıtmayı başarmıştı. Bunda, kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa'nın metanetli duruşu, çok etkili olmuştu.

Bursa'nın işgalinden sonra ülkeyi geren ve Mecliste de hararetli tartışmalara sebep olan başka bir hadise daha meydana geldi. Bu, Asi Ethem Olayı'ydı. Söz konusu olay, ilk önce bir iç mesele gibi belirmişti. Ancak bu isyan girişimi, böyle kalmamış; giderek amacını ve kapsamını genişletmiş, adını işgal kuvvetleriyle beraber andırarak kadar bir dış mesele mahiyeti kazanmıştı.

Asi Ethem, Kafkasya'dan gelip Bandırma'ya yerleşen ve çiftçilikle meşgul olan Ali Bey'in en küçük oğluydu (Genelkurmay, 1974b: 212). Diğer iki kardeşinden, kendisinin büyüğü olan Tevfik Bey ile diğer kardeşi Reşit Bey, onun Millî Mücadele'deki macerasında; başından sonuna kadar yer almışlardı. Söz konusu kardeşlerin ikisi de Harbiye'den yetişmiş subaylardı (Aydemir, 1990: 304).

Süvari eri olan Asi Ethem, okuma yazması olduğundan talimgâha ayrılmış ve başçavuş rütbesiyle terhis edilmişti. Daha sonra, Balkan Savaşı esnasında İstanbul'a gelip o devirde Bakırköy'de bulunan Süvari Subay Okulu'na girmiş ve bir süre sonra da teğmenliğe yükselmişti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bandırma'ya, ailesinin yanına

⁶ Saruhan Milletvekili Refik Şevket Bey, Bursa'nın işgali hadisesinde kendisini tutamayıp, ağlayarak kürsüden inmişti (TBMM ZC, 1981a: 244).

⁷ Asi Ethem Olayı; literatürde birçok eserde, "Çerkez Ethem İsyanı" olarak geçmektedir.

gelmiş ve böylece fiilî askerlik görevi, burada sona ermişti. Kardeşlerinden Tefik Bey yüzbaşı; Reşit Bey ise Saruhan (Manisa) milletvekiliydi (Genelkurmay, 1974b: 212).

Asi Ethem, namını I. Dünya Savaşı'ndan sonra İzmir Valisi Rahmi Bey'in oğlunu dağa kaldırması ve çocuğun serbest bırakılması için 50.000 lira fidye istemesi ile duyurmuştu. O, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden hemen sonra memleketin çeşitli yerlerinde kurulan yöresel direniş örgütleri arasına katılmıştı. Bir kısım atlı kuvvetiyle Salihli Cephesi'ni kurmuş ve kendisini de Salihli Cephesi Komutanı olarak duyurmuştu. Daha sonra onun bu kuvvetlerine, Kuva-yı Seyyare ismi verilmişti (Genelkurmay, 1974b: 212).

Asi Ethem; isyanların bastırılmasında, bilhassa Anzavur kuvvetlerinin mağlup edilip dağıtılmasında, Düzce, Adapazarı ve daha sonra Yozgat ayaklanmalarının tedibinde önemli bir rol oynamıştı. Keza Ankara'nın ve Meclisin korunmasında da büyük katkıları olmuştu (Genelkurmay, 1974b: 212).

Gösterdiği bu başarılar, onun her tarafta değerini yükseltirken bir taraftan da gururunu artırmıştı. Kendisinden üstün rütbedekilere saygı göstermemeye, valilere emir vermeye ve buyruklarını yerine getirmeyenleri de ölümle cezalandıracağını söylemeye⁸ başlamıştı (Tansel, 1991b: 5,7).

Öte yandan Anadolu'yu işgal etmekte olan Yunan ordusu ise iyi derecede teçhiz olunmuştu. Bu kuvvete, karşı koyabilmek; ancak düzenli ordunun kurulması ile yapılabilirdi. Bu amaçla İcra Vekilleri Heyeti tarafından 9 Kasım 1920'de tüm millî

⁸ Asi Ethem, kendisi hakkında söylenen bu tür ifadeleri kabul etmiyordu. O, kendisini nüfuzlu biri olarak tanımlamıyordu. Rütbesinin teğmenin altında olduğundan ve Teşkilât-ı Mahsusa'da yetiştiğinden söz ediyordu. Gayrinizami savaş üzerine uzmanlaştığını ve I. Dünya Savaşı'nda bu alanda başarılar gösterdiğini söylüyordu. Millî Mücadele'nin başındaki başarılarını da bu yönetime bağlıyordu. Hiçbir yerden emir almadan vatan savunmasına koştuğundan bahsediyordu. Ona göre; zaten kendisine emir verecek bir makam bulunmadığı gibi Osmanlı Hükümeti de Mondros Mütarekesi'ni imzalamakla İstanbul'un resmî işgalinden çok önce esareti kabul etmişti (Kutay, 71-72). Asi Ethem'in burada belirttiği merkezî otorite zafiyeti ifadesi, Mütareke'den hemen sonra ve hatta Millî Mücadele'nin ilk başları için de dâhil olmak üzere kullanıldığında yanlış olmazdı. Çünkü o dönemlerde ülkede, merkezî otorite neredeyse kalmamıştı. Ancak bu söylem, sonraki süreç için kullanıldığında çok doğru olmazdı. Bunun sebebi, Millî Mücadele Hareketi; ortaya çıkmış ve kararlı adımlarla gittikçe güçlenmeye başlamıştı. Erzurum Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye oluşturulmuş ve Sivas Kongresi'nde de yetkileri artırılmıştı. Kaldı ki 23 Nisan 1920'de Meclis açılır açılmaz da ülkenin kurtarılması sorumluluğunu üzerine almış ve birkaç ay sonra da düzenli orduyu kurma çalışmalarına hız vermişti. Yani artık ortada ciddi bir kurumsallaşma süreci olup, merkezî otorite de giderek kendisinden söz ettirmeye başlamıştı. Zaten Asi Ethem ve kardeşlerinin rahatsızlığı da bundan kaynaklanmıştı.

güçlerin ordu kuruluş ve kadroları içine alınmasına karar verildi. Bu arada I. Kuva-yı Seyyare'nin de (Asi Ethem'in kuvvetleri) bir tümen hâline getirilmesine karar kılınmıştı. Birçok millî kuvvet komutanı, bu karara uymuşlardı. Ancak Kuva-yı Seyyare'nin komutanları, buna bir türlü yanaşmamışlardı. Asi Ethem'in Ankara'daki Saruhan Milletvekili kardeşi Reşit Bey ve bazı milletvekilleri, düzenli ordunun kurulmasına karşı propaganda yapmaya başlamışlardı. Reşit Bey: "*Ordu teşkili, bütün dünyada iflas etmiştir. Vatanı kurtaracak ancak millî kuvvetlerdir.*" (Genelkurmay, 1974b: 216) demişti.

Asi Ethem'in diğer kardeşi Tevfik Bey'in de bu konudaki tavrı aynıydı. Olay, giderek daha ciddi bir krize doğru sürüklenmekteydi. Asi Ethem ve kardeşleri, düzenli orduya geçmemek için büyük bir direnç göstermekteydiler.

Nitekim Batı Cephesi Komutanlığı, ordunun kuvvet durumu ve miktarıyla ilgili bütçesini düzenlemek çabasıdaydı. Bu amaçla 22/23 Kasım 1920'de tüm cephe birliklerinden kuvvetlerinin mevcudu hakkında düzenli birer liste istemişti. Cephe birliklerinin hepsinden cevap gelmişti. Ancak Kuva-yı Seyyare, talep edilen mevcut listesini göndermemişti. Bu konuda, cepheden istenen açıklamaya gelen cevapta; Tevfik Bey, şöyle demişti: "*Kuva-yı Seyyare, ne bir tümen ne de düzenli bir kuvvet hâline getirilemez... Bu serserilerin başına, ne bir subay ne de askerî memuru koymak mümkün olmadığı gibi, kabul ettirilmesi de mümkün değildir. Çünkü, subay gördüler mi Azrail görmüşçesine isyan ediyorlar. Bizim birliklerimiz Pehlivan Ağa, Ahmet Onbaşı, Sarı Mehmet, Halil Efe, Topal İsmail gibi adamlar tarafından idare edilmektedir. Bölük emirleri de yazdığını okuyamaz ve okuduğunu yazamaz adamlardandır. 'Sen yapamıyorsun' diye bunların değiştirilmesi imkânı da yoktur. Kuva-yı Seyyare'nin şimdiye kadar olduğu gibi gelişigüzel idare edilmesi zarurudur... Aslında, Kuva-yı Seyyare; disiplin ve düzene sokulmak şöyle dursun, böyle bir düşüncenin doğmakta olduğunu sezdiği anda dağılır.*" (Atatürk, 2009: 351).

Asi Ethem ve kardeşlerinin gözünde düzenli ordunun hiçbir kıymeti yoktu. Nitekim 1920'nin sonunda Asi Ethem, Garp Cephesi Komutanı İsmet Bey'e kendi ifadeleriyle şunları yazacaktır: "*A gözünü sevdiğim biçareler! 93'ten beri (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) talim ve terbiye ile kazandığınız en ufak muharebeyi gösterebilecek vaziyette misiniz?*" (Aydemir, 1990: 328-329). Kısaca yollar, git gide ayrılıyordu (Aydemir, 1990: 329).

Asi Ethem ve kardeşlerinin bu gibi aşırı hareketlerine, o dönemlerde kendilerinden sağlanabileceği düşünülen katkılar göz önünde bulundurulduğundan Ankara tarafından ses çıkarılmamıştı. Onlara, bu kadar müsamaha gösterilmesinin nedenlerinden birisi de herhâlde kendilerinden çekinilmesiydi. Çünkü Asi Ethem'in idaresinde bulunan kuvvetin sayısı, 3.000⁹ kişiyi geçmekteydi. Buna karşılık Ankara, 1920 ortalarına kadar onların karşısında zayıf bir durumdaydı. Ancak bu tarihten sonra işin şekli değişmeye ve

⁹ Genelkurmay'ın kayıtlarına göre; isyanın başlama safhasında, bu sayının daha önce Asi Ethem'in emrine verilmiş olan 159. Alay'la birlikte 4.650'ye ulaştığı kaydedilmektedir (Genelkurmay, 1974b: 237, 248).

Ankara ağır basmaya başlamıştı. Şimdi kendisi ve kardeşleri, kanunsuz hareketlerle ele geçirdikleri otoriteyi yitirmek üzere olduklarını görüyor ve merkeze itaat etmek zorunda kalacaklarını anlıyorlardı. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi Ankara, Batı Cephesi'nde düzenli orduya geçmek kararını vermişti. Batı Cephesi'nin batısı, İsmet Bey'in güneyi ise Refet Bey'in komutasına verilmişti. Bu gelişmeden hemen sonra, vazifesine başlayan İsmet Bey ile Asi Ethem'in ağabeyi Tefik Bey arasında kısa bir süre içerisinde anlaşmazlık ortaya çıktı (Tansel, 1991b: 9-10).

Yaşanan süreçten, Asi Ethem ve kardeşlerinin bir ayaklanmaya hazırlandıkları anlaşılmaktaydı. Onun için üzerlerine gidilmesi düşünüldü; ancak buna girişilmeden önce uyarılmalarının ve nasihatle yola getirilmelerinin faydalı olacağı uygun görüldü. Bunun için Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da bulunan Asi Ethem ve Reşit Beyler ile bazı kişileri yanına alarak bizzat Eskişehir'e gitmeye karar verdi. Orada İsmet Paşa ile de bir araya gelinip konuşulacaktı. Bu kararın uygulanması için 3 Aralık 1920'de özel bir trenle Eskişehir'e hareket edildi. Ancak şartların kendi aleyhine geliştiğini gören Asi Ethem, Eskişehir'e gelir gelmez gözlerden kayboldu. Her şeye rağmen Eskişehir'de bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda; Asi Ethem'in kardeşi Reşit Bey, kimsenin emrine girmeyeceklerini çok sert bir şekilde dile getirdi (Tansel, 1991b: 13). Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa: *"Bu dakikaya kadar sizinle eski bir arkadaşınız sıfatıyla ve sizin lehinizde bir sonuç almak için samimi bir duyguyla görüşüyordum. Bu dakikadan itibaren arkadaşlık ve yakınlığım son bulmuştur. Şimdi karşınızda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Hükümeti'nin Başkanı bulunmaktadır. Devlet Başkanı olarak, Batı Cephesi Komutanı'na, durumun gereğini yerine getirmek üzere yetkisini kullanmasını emrediyorum."* (Atatürk, 2009: 356-357) dedi.

Reşit Bey, bunun üzerine biraz daha alttan almış ve kardeşlerinin yanına gönderildiği takdirde anlaşmazlığın çözülebileceğini beyan etmişti. Bu cümleden olarak Kâzım Paşa (Özalp) ve Reşit Bey, Kütahya'ya gidip Asi Ethem'le görüştüler. Asi Ethem ve kardeşleri, söz konusu konuşmadan sonra Cephe Komutanlığının emirlerine uyacaklarını söyledilerse de gelişmeler, bunun zaman kazanmaktan başka bir şey olmadığını göstermişti. Meclis, bu isyanı bertaraf etmek için bir yandan tedbirler alırken diğer taraftan da 23 Aralık 1920'de Asi Ethem'e yeni bir heyet¹⁰ gönderilip uzlaşılacak istendiği iletildi (Tansel, 1991b: 14-15).

Adı geçen heyete tembihlenen konular arasında; Meclisin emirlerine kayıtsız şartsız uyulacağı, kendilerinin cephede görev alarak, sorgusuz sualsiz komutaya tabii olup itaat edecekleri, Kuva-yı Seyyare'nin önüne gelen yerden asker toplayamayacağı gibi hususlar öne çıkmaktaydı (TBMM GCZ, 1985a: 291). Eğer şartlar, kabul edilirse Kuva-yı Seyyare belli bir kadro ile varlığını sürdürecekti. Ancak 24 Aralık'ta Kütahya'ya ulaşan heyetin orada sağlıklı çalışmadığı ve bir başarı sağlayamadığı anlaşıldı. Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1920'de söz konusu heyete görevlerinin sona erdiğini bildirerek

¹⁰ Bu heyet; Celâl Bey (Bayar), Kılıç Ali Bey, Eyüp Sabri Bey, Vehbi Bey ile Asi Ethem'in kardeşi Reşit Bey'den oluşmaktaydı (Atatürk, 2009: 366).

geri dönmelerini söyledi. Yine Mustafa Kemal Paşa, cephe komutanlarına da Asi Ethem ve kardeşleri aleyhine harekete geçilmesini emretti (Tansel, 1991b: 15-16).

Söz konusu gelişme üzerine harekete geçen Batı Cephesi'ne bağlı birlikler, Kütahya yakınlarındaki noktaları tuttu ve Asi Ethem, Gediz'e çekilmek zorunda kaldı (Sarıhan, 1995: 344). Bu sıralarda; Asi Ethem'in 29 Aralık 1920'de Meclise, bir telgrafi ulaştı. Telgrafında; Meclise karşı çok ağır ifadeler¹¹ kullanmıştı. Bununla da yetinmeyen Asi Ethem, Yunan uçaklarıyla bildiriler attırmıştı. Bu bildirilerde, Kütahya ve havalisi halkını, subaylar ile askerleri ayaklanmaya kışkırtmıştı (Tansel, 1991b: 16-17). İfade edilen bu duruma rağmen Mecliste; ona karşı başlatılan bu harekâta, sıcak bakmayanlar da olmuştu. Bu konuyla ilgili ciddi tartışmalar yapılmıştı (Tansel, 1991b: 17).

Mesela Saruhan Milletvekili Mahmut Celâl Bey, bu işin silahsız halledilmesini temenni ediyor ve bunun mümkün olduğunu düşünüyordu (TBMM GCZ, 1985a: 293). Konya Milletvekili Refik Bey de harekât başladıktan sonra Mecliste yaptığı konuşmada; oldukça iyi niyetli bir şekilde bu meselenin kan dökülmeden çözülmesi gerektiği üzerinde durmuştu (TBMM GCZ, 1985a: 295).

Yozgat Milletvekili İsmail Fazıl Paşa da konuşmasında, benzer bir tablo çizmişti. Müslüman'ın Müslüman'a kurşun atmayacağı, ordunun Kuva-yı Milliye karşısında dağılacağı tezi üzerinde durmuştu. Kan dökülmesinin mukaddes davaya zarar vereceği, bunun için meselenin uzlaşmayla çözülmesi gerektiğini savunmuştu. Ayrıca İsmail Fazıl Paşa'nın Asi Ethem kuvvetlerinin düzenli orduya alınmasının zamanlaması noktasında, ciddi tereddütleri vardı (TBMM GCZ, 1985a: 295-297).

Karesi Milletvekili Basri Bey ise konuşmasında, açıktan Asi Ethem'i müdafaa etmiş ve onun bu hareketini, hıyanetten ziyade idaresizlik olarak açıklamıştı (TBMM GCZ, 1985a: 300).

Mecliste, yukarıda görüşlerine yer verilen bazı milletvekillerinin bu düşüncelere kapılmasında birtakım sebepler etkili olmuştu. Bunlardan ilki; milletvekillerinden bazıları, olayın şahsi ve hissi kırgınlıktan meydana geldiğine inanmışlardı. Zaten de bu kapsamda kara propaganda yapılmış ve kamuoyu, yanıltılmaya çalışılmıştı. İkincisi; kuvvetli ve aşırı telkinler altında, Asi Ethem kuvvetlerinin çokluğuna ve yenilmesinin güçlüğüne şartlanılmıştı. Bunların ordu ile savaşması durumunda, askerin çil yavrusu gibi dağılacağını düşünmüşlerdi. Bu hâlin de kötü sonuçlar doğuracağını hesap

¹¹ "Birçok tutumsuzluk ve tutkularla dolu koşullar altında, bu millet ve memleketin artık harbe tahammülü kalmamıştır. İstanbul'dan gelen ve tutuklandıkları duyulan barış arabulucusu delegelerin uygun koşullar ve önerilerle geldikleri de halk arasında yayılmış olduğuna göre; adı geçen delegelerin serbest bırakılarak barış görüşmelerinin çabuklaştırılmasını memleket adına haber veririm. Ankara'da toplanan Meclisin ne şekilde toplandığını, tabii hepimiz biliyoruz. İlk yaptıkları da bu fakir milletin sırtından kendilerine yılda 3.000 küsür lira ödenek ayırmaları olmuştur ki içlerinde yılda yüz lirayı gören pek azdır. Onlar, şimdi bol bol dalkavukluk yapmaktadırlar. Gelen yüksek heyetin hemen İstanbul'a geri gönderilmesi önemle arz olunur." (Genelkurmay, 1974b: 237).

etmişlerdi. Bunun için bu tarz silahlı çatışmayı önlemeyi, uygun görmüşlerdi (Atatürk, 2009: 372).

Mustafa Kemal Paşa, Bursa'nın düşüşü sırasındaki metanetli duruşunu, Asi Ethem Olayı'nda da göstermişti. İsyanı, başından beri çok ciddi bir şekilde ve soğukkanlılıkla takip etmişti. Mecliste yaptığı açıklamalarla olayın bir buhrana dönüşmemesi için büyük gayret göstermişti.

Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu olaya yönelik Meclisteki şu ifadeleri, anlatılmaya çalışılan durumun izahı adına önemliydi: "*Efendiler; elhamdülillah Hükümetimiz kuvvelidir. Ordumuz şayan-ı emniyettir. Bittabi Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine taarruz edenler, tecavüz edenler hakkında heyet-i âliyelerinin kanunları tatbik edilir ve Hükümetimiz, bu kanunları tatbik etmeye muktedirdir.*" (TBMM GCZ, 1985a: 288).

Mustafa Kemal Paşa, harekât başlatıldıktan bir gün sonra, yani 30 Aralık 1920'de Meclisin gizli oturumunda, yine bu havayı dağıtmak için önemli açıklamalar yapmıştı. Olayın silahlı mücadeleye dönüşmemesi için bir buçuk aydan beri gece gündüz demeden çalışıldığını dile getirmişti. Hatta bu durumun düşman ile mücadelemizi olumsuz etkilediğini söylemişti (TBMM GCZ, 1985a: 295).

Mustafa Kemal Paşa'ya; bu noktada, tehlikenin bertaraf edilmesinde ağırdan alındığına dair bazı eleştiriler yapılmıştı. Mustafa Kemal Paşa; bu eleştirilere, rasyonel cevaplar vermişti. Mustafa Kemal Paşa, bunların hatalarını görür görmez hemen üzerlerine gitmenin doğru bir şey olmadığını söylemişti. Onun önemli bir kuvvet olduğunu ve bu gücü ortadan kaldırmanın mantıklı olmadığını anlatmıştı. Bu kuvvetin ıslahla yola getirilebileceğinin düşünüldüğünü ifade etmişti. Ayrıca o gün, bunların amaçlarına yönelik elde delil bulunmazken; şimdi bu kanıtlara¹² ulaşıldığını dile getirmişti. Tüm bunların şimdi, Hükümet'i daha seri ve şiddetli tedbirler almaya zorunlu kıldığını savunmuştu (TBMM GCZ, 1985a: 300).

Mustafa Kemal Paşa'nın bu açıklamaları, Meclisin heyecan ve kararsızlığının giderilmesinde etkili olmuş ve Meclisin gizli celsesindeki görüşmeler, çarpışmanın fiili sonuçlarını beklemek üzere kapatılmıştı (Atatürk, 2009: 372).

Devam eden harekâta; Batı Cephesi kuvvetleri, 5 Ocak 1921'de Gediz'i kolayca ele geçirdi. Ancak Yunan kuvvetleri, 6 Ocak 1921'de Bursa cephesinde harekete geçtiği zaman, Asi Ethem kuvvetlerinin de aynı pozisyonu aldığı¹³ görüldü. İşte şimdi Asi

¹² Mustafa Kemal Paşa; 8 Ocak 1921'de Mecliste, bu konu hakkında önemli bilgiler vermişti. Asi Ethem ve kardeşlerinin Yunanlılarla dostluk kurma arayışlarına dikkat çekmişti. Aynı zamanda bunların değişik kisvelere bürünerek Yunanlılar, İngilizler ve İstanbul'la olan ilişkilerine değinmişti. Yine aynı kişilerin Yunanlıların emrine tabi olarak ordunun sırlarını, onlara ifşa ettiğini söylemişti. Hatta verdikleri bu abartılı bilgilerin İngilizlerle Yunanlıları çok heveslendirdiğini söylemişti. Nitekim bunun sonucu olarak iki gün evvel Yunan ordusunun Asi Ethem ile birlikte saldırıya geçtiğini ifade etmişti (TBMM ZC, 1944c: 227-228).

¹³ Asi Ethem; söz konusu durumu, Kuva-yı Seyyare'ye karşı alınan tertibattan Yunan ordu makamlarının bilgisinin olduğunu ve bundan istifade ederek harekete geçtikleri şeklinde

Ethem ve kardeşleri, gerçek yüzleriyle ortaya çıkmışlardı. Asi Ethem kuvvetleri, I. İnönü Savaşı müddetince ve hatta 11 Ocak'tan 13 Ocak 1921 gece yarısına kadar geçen zaman zarfında şiddetli saldırılar yaptılar. Çok tehlikeli durumların ortaya çıkmasına neden oldular. Ancak sonunda yenildiler. Bu kuvvetlerin bir kısmı, Türk ordusuna teslim olurken bir kısmı da Yunan kuvvetlerine iltihak etti (Tansel, 1991b: 18-19). Asi Ethem ve kardeşleri de Yunanlılara sığındı (Aydemir, 1990: 459).

Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 8 Ocak 1921'de Mecliste Asi Ethem Olayı ve gelinen süreci anlatırken Asi Ethem ve kardeşlerinden "bey" diye söz edince Erzurum Milletvekili Nusret Efendi: "*Paşa Hazretleri, artık bey demeyiniz, hain deyiniz*" çıkışında bulunmuştu. Zaten aynı gün, Asi Ethem'in kardeşi Saruhan Milletvekili Reşit Bey de Meclis tarafından mebusluktan ihraç edilmişti (TBMM ZC, 1944c: 228).

İlk önce Bursa'nın işgali ve ardından da meydana gelen Asi Ethem Olayı, ülkede çok büyük travmalar yaşatmıştı. Bu olaylar, aynı zamanda Meclisin psikolojisini ve ruh hâlini olumsuz etkilemişti. Ancak her şeye rağmen Meclis, bu iki kriz anını da metanet ve kararlılıkla idare etmeyi başarmıştı.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın I. İnönü Savaşı kazanıldıktan sonra Mecliste 13 Ocak 1921'de yaptığı konuşmada; Namık Kemal'in dizeleri üzerinden verdiği mesaj, bu metanetin ve kararlılığın en güzel göstergesiydi. Namık Kemal'in: "*Vatanın bağına düşman dayadı hançerini, Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini?*" beytini Mustafa Kemal Paşa: "*Vatanın bağına düşman dayasın hançerini, Bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini*" şeklinde değiştirerek okumuştur (TBMM ZC, 1944c: 285).

V. Kütahya, Eskişehir Savaşlarıyla Yaşanan Bozgun ve Panik Havaasının Meclisteki Etkileri

II. İnönü Savaşı'nın üzerinden üç ay kadar bir süre geçmişti. Yunanlılar, bu süre zarfında genel seferberlik yapmıştı. Cephedeki kuvvetlerini güçlendirmişlerdi. Hem insan hem de silah bakımından Türk kuvvetlerinden üstün durumdaydılar. Yunan kuvvetleri, 10 Temmuz 1921'de yeniden ve genel bir taarruz başlattı. Oysaki Meclisin durumu, çeşitli siyasi iç nedenler ve maddi şartlardan dolayı bir genel seferberlik ilanına hâlâ uygun değildi (Aydemir, 1990: 472).

10 Temmuz 1921'de başlayan Yunan saldırısı sonucunda 13 Temmuz'da Afyon, 17 Temmuz'da Kütahya ve 19 Temmuz'da da Eskişehir işgal edildi (Sarıhan, 1995: 601, 604, 611, 614). Artık Ankara'nın işgale düşme tehlikesi, baş göstermişti. Ülkede; büyük bir huzursuzluk ve tedirginlik havası, yeniden esmeye başlamıştı.

Cepheden çekilen askerler ve firariler ile köylerini terk eden, nereye gideceklerini bilmeyen göçmenler birbirlerine karışmış hâldeydi. Öyle bir hava hâkimdi ki ordu, belki tümüyle dağılılabirdi (Aydemir, 1990: 473).

açıklamaktadır. Yine ona göre; bu haberin Yunan mercilerine kimler tarafından ulaştırıldığı meçhuldü. (Kutay, 172-173).

Kütahya, Eskişehir Savaşları; orduda kitlesel firarlara sebep olmuştu (Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklâl Harbi Kataloğu (İSH), Kutu: 1427, Gömlek: 145, Belge No: 145-2). Hatta pek çok firari asker, köylere dağılmış hâldeydi (ATASE, İSH, Kutu: 1409, Gömlek: 142, Belge No: 142-1).

Dönemin kayıtlarına bakıldığında, adı geçen savaşta orduda önemli boyutlarda firarların olduğu görülmektedir. (ATASE, İSH, Kutu: 1139, Gömlek: 21, belge No: 21-1a; ATASE, İSH, Kutu: 1408, Gömlek: 135, Belge No: 135-1). Bu şekilde ordu, büyük bir darboğaza sürüklenmişti.

Nitekim Kütahya, Eskişehir Savaşlarında ordudaki asker firarisi sayısı, 30.809'du (Genelkurmay, 1974c: 583). Böylece orduya, büyük bir çözülme havası hâkim olmuştu. Aynı şekilde ülke de ciddi bir kaosa sürüklenmişti.

Kayseri'ye doğru bir göç hareketliliği, gözlenmişti. Yunanlıların çok yakınlar geldiği haberleri dolaşmaktaydı. İnsanlarda, ileri derecede bir güvensizlik duygusu hâkimdi (Kinross, 2011: 325). Kütahya, Eskişehir Savaşlarında yaşanan yenilginin ülkede, özellikle de Mecliste etkileri büyük oldu. Bunda, Meclisin Kayseri'ye taşınmasının gündeme gelmesinin de payı vardı. Meclisteki atmosfer, 8 Temmuz 1920'de Bursa'nın işgali sırasındaki gibiydi (Erikan, 2006: 608). Hatta bu kriz, daha şiddetliydi. Eğer ülke, sağduyu ile yönetilmezse çok daha tehlikeli mecralara sürüklenebilirdi (Selek, 2010: 650).

Mustafa Kemal Paşa, 18 Temmuz 1921'de Eskişehir yakınındaki Karacahisar'da bulunan cephe karargâhına geldi ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yla görüştü. Ardından da ordunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesinin uygun olduğu tavsiyesinde bulundu. 25 Temmuz'da da Türk ordusu, Sakarya'nın doğusuna çekildi (Tansel, 1991b: 102-104).

Kütahya, Eskişehir Savaşlarının meydana getirdiği durum, Mecliste çok ciddi bir sarsıntıya neden olmuştu. Bu sarsıntının en ciddi devresi, 23 Temmuz ile 5 Ağustos 1921 tarihlerine denk gelir. Mecliste özellikle 23 Temmuz 1921'de çok heyecanlı konuşmalar yapılmıştı. İcra Vekilleri Reisi Fevzi Paşa; rengi kaçık, traşsız, uykusuz ve elbisesi toz toprak içerisinde perişan bir kıyafetle kürsüye çıkmıştı (Selek, 2010: 655).

Fevzi Paşa, gizli celsede yapılan konuşmasının başında yaşanan gelişmeler ve gelinen noktayı özetlemiş ve konuyu, büyük tartışmalara sebep olacak meseleye getirmişti. Meclisin Ankara'da bulunmasının sakıncalarına dikkat çekmişti. Ona göre; Meclisin Ankara'da bulunması, ordunun dikkatinin buraya bağlanması demektir. Fevzi Paşa; söz konusu hassasiyeti bilen düşmanın manevrasını, buna göre yapacağından söz etmişti. Yani ordunun manevra kabiliyetinin bu noktaya bağlanmasının doğuracağı teknik sıkıntılara dikkat çekmişti. Sonuç olarak Meclisin Kayseri'ye taşınmasının uygun görüldüğünü bildirmişti (TBMM GCZ, 1985b: 99-102).

Fevzi Paşa'nın Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye taşınmasını beyan etmesi, tansiyonu yükseltti. Bazı milletvekilleri, buna çok ciddi itirazlarda bulundular. Bu durumun çok olumsuz bir etki doğuracağına dikkat çektiler.

Kürsüye çıkan Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey, çok etkili bir konuşma yaptı. Mustafa Durak Bey, İcra Vekilleri Heyeti'nin aldığı bu kararın yanlışlığına dikkat çekti. Bu durumun tüm milletin maneviyatını kıracağına vurgu yaptı. Meclisteki vekiller olarak kanımızı, canımızı feda etmeye hazırız, dedi. Eğer Meclis, buradan çekilirse ordunun da psikolojisinin bozulacağına işaret etti. Millettin titizlikle Meclisi izlediğine dikkat çekip burada görülen bir paniğin ve telaşın anında onların ruh hâline olumsuz yansıyacağını söyledi. Metin olunmalıdır, ölümden korkulmamalıdır, diye telkin etti. Yedi yıl içinde milyonlarca insanımız öldü, biz onlardan büyük değiliz, dedi (TBMM GCZ, 1985b: 103).

Sinop Milletvekili Hakkı Hami Bey de Mustafa Durak Bey'e yakın bir görüş savunmuştu. Meclisin hem buradan gitmesinde hem de burada kalmasında sakıncalar gördüğünü söylemiş; ancak her şeye rağmen bunlardan ikincisinin isabetli olacağını vurgulamıştı. Hakkı Hami Bey; eğer millet, Meclisin üzerine aldığı sorumluluğu sonuna kadar yerine getireceğine inanırsa o zaman gitmeyecektir, arkamızda duracaktır, demişti. Meclisin en son kerteye kadar burada görevine devam etmesi gerektiğini söylemişti (TBMM GCZ, 1985b: 106).

Yine aynı gün, yani 23 Temmuz 1921'de, bu kez açık bir celsede Fevzi Paşa; durum hakkında Meclise tekrar bir açıklama yapmıştı. Fevzi Paşa, bahsi geçen konuşmasında Kütahya, Eskişehir Savaşlarının kaybını müphem ve yaklaşık ifadelerle anlatmaya çalışıp sözlerini şu şekilde sürdürmüştü (Selek, 2010: 653): "*...Düşmanın muharebenin ilk günlerinde gösterdiği şiddet ve azim kırılmıştır. Bununla beraber biz ümit ediyoruz ki düşman ilerledikçe bu azim en nihayet tamamıyla gevşeyecek ve ordumuz, geriden almakta olduğu kuvvetlerle düşmana faik bir surette hakiki bir darbe indirecektir. Bu sebepten düşmanın ilerlemesine karşı vukua gelen işaata ehemmiyet verilmemelidir. Ordu elde kaldıkça memleketimizdeki imanı tam yürekler, orduya zahir oldukça herhâlde istikbalde muvaffakiyet bizindir. Ordu, şüphesiz ki Heyet-i Aliyenizin göstereceği müzaheretin pek büyük şükranını muvaffakiyetle eda edecektir.*" (TBMM ZC, 1958d: 349).

Aynı gün, Meclisin orduya güvenini ve itimadını göstermek ile selamını götürmek için bir heyet seçilmesi kararlaştırılmıştı (TBMM ZC, 1958d: 350-351). Bu heyet; bir gün sonra, yani 24 Temmuz 1921'de cepheye gönderildi (Sarıhan, 1995: 623). Bu heyetin Meclise çektiği telgraf, yaşanan buhranın aşılabacağına yönelik iyimser bir hava taşımaktaydı. Telgrafta; ordunun düşmana kesin darbeyi vurmak konusundaki sarsılmaz inancının devam ettiği vurgulanmıştı (TBMM ZC, 1958d: 363).

Meclisin Kayseri'ye taşınması fikri,¹⁴ 30 Temmuz 1921'deki gizli celsede de gündeme gelmiş; (TBMM GCZ, 1985b: 116-127.) ancak varılan karara göre, şimdilik Ankara'da görevine devam etmesi yönünde olmuştu (Çalika, 1992: 83).

Kütahya, Eskişehir Savaşlarındaki mağlubiyet, kaybedilen şehirler ve tehlikenin Ankara'nın yakınlarına kadar gelmesi; Meclisin sorumlu aramasına neden olmuştu. Nitekim bu yaşananlar, Mustafa Kemal Paşa karşıtlığının en fazla şiddetlenmiş olduğu günlerdi (Genelkurmay, 1974c: 547).

Mustafa Kemal Paşa, bu dönemde ikinci plana atılabilir, hatta bütünüyle gözden düşebilirdi. Muhalifler açısından durum, böyle değerlendirilmekteydi. Çünkü cepheye gidip dönen heyet, "olağanüstü tedbirler alınması zorunluluğu" üzerinde durmaktaydı. Sonunda; konu, Mustafa Kemal Paşa'nın tüm sorumluluğu üstlenmesi hususunda düğümlenmişti (Genelkurmay, 1974c: 548).

Meclisin 4 Ağustos 1921 tarihindeki gizli celsesinde; Mersin Milletvekili Salâhattin Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başına geçmesini istedi (TBMM GCZ, 1985b: 159; Atatürk, 2009: 414). Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyenler ile ona muhalif olanların söz konusu istek üzerinde birleştikleri görüldü. Muhalifler; bu durumu, Mustafa Kemal Paşa'nın tasfiyesi için bir fırsat görmüşlerdi (Tansel, 1991b: 106).

Onlara göre; ordu büsbütün yenilmişti ve durumun kurtarılmasına da imkân kalmamıştı. Yine onlar, gelinen noktanın tüm sorumluluğunu, Mustafa Kemal Paşa'nın üzerine bırakmayı düşünmüşlerdi (Atatürk, 2009: 414). Bununla beraber Meclisin çoğunluğu ise Yunan ileri harekâtını durdurmayı başarabilecek kişinin yalnız Mustafa Kemal Paşa olacağına inanmışlardı. Bundan dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan olmasını istemişlerdi. Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan olmasını sakıncalı bulanlar da vardı. Onlara göre; mağlup bir ordunun başına getirilecek olan Mustafa Kemal Paşa'nın düşmanı durduramaması hâlinde, kurtuluş için şimdiye kadar elde edilen tüm kazanımlar kaybolabilirdi. Bu yüzden Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlığı, son önlem olmalıydı. Oysa iş, henüz o kerteğe gelmemişti (Tansel, 1991b: 106).

Söz konusu tartışmalar yaşanırken Mustafa Kemal Paşa; 5 Ağustos 1921'de kendisine karşı gösterilen bu yakınlığa teşekkür ettikten sonra, Meclis Başkanlığına bir önerge verdi. Mustafa Kemal Paşa; bu önergede, Başkomutanlık vazifesini faydalı bir şekilde yerine getirebilmesi için Meclisin sahip olduğu yetkilerin üç aylığına kendisine verilmesi şartıyla adı geçen görevi kabul edebileceğini söyledi (TBMM GCZ 1985b: 164).

Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteği, sert tartışmalara sebep oldu. En başta, Başkomutanlık unvanına karşı çıkıldı. Bunun en fazla Başkomutanlık Vekâleti

¹⁴ Meclisin Kayseri'ye taşınması tezi, bundan sonraki süreçte de belli bir dönem İcra Vekilleri Heyeti tarafından alternatif seçenek olarak masada bulundurulmuştu (TBMM GCZ, 1985b: 181-182; 221-224). Nihayet Sakarya Savaşı'nın kazanılması ve Ankara'nın tehditten arındırılmasıyla böyle bir teşebbüse gerek kalmamıştı (Çalika, 1992: 84).

olabileceği öne sürüldü. Bunun yanında Meclisin yetkilerinin bir kimse üzerinde toplanmasının da yanlış olduğu iddia edildi. Ancak Mustafa Kemal Paşa, isteğinde direnmişti (Tansel, 1991b: 107).

Nihayet 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya istediği yetkileri veren Başkomutanlık Kanunu kabul edildi. Bu Kanun'un oylamasında 184 milletvekili bulundu ve Kanun, 184 oyla kabul edildi (TBMM ZC, 1958e: 19). Mustafa Kemal Paşa, alkışlar arasında kürsüye çıktı ve Meclise teşekkürlerini sundu. Mustafa Kemal Paşa: *"Efendiler; zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları, inayet-i suphaniye ile behemahal mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır."* (TBMM ZC, 1958e: 19.) sözleriyle dinleyenlere büyük bir güven ve moral vermişti.

Meclis, bir kez daha çok soğukkanlı ve yerinde karar vermişti. Çünkü Meclisin kabul ettiği Başkomutanlık Kanunu, yürütülmekte olan İstiklâl Savaşı'nın hedefe ulaştırılmasında çok önemli bir yer tutmuştu. Bu Kanun, çok kritik bir evrede çıkarılmış ve Sakarya Savaşı gibi hayati önemdeki mücadelenin kazanılmasında büyük rol oynamıştı. Mustafa Kemal Paşa, bu Kanun sayesinde vakit kaybetmeksizin hızlı ve seri kararlar almış ve böylece İstiklâl Savaşı hedefe ulaştırılmıştı.

VI. Sonuç

İstiklâl Savaşı'nı sevk ve idare eden bu Meclis, çok büyük iç ve dış tehditlere maruz kalmıştı. Bu tehdit ve tehlikelerle mücadele etmek, risk almak şüphesiz büyük bir maharet istemekteydi. Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde Meclis, bu mahareti fazlasıyla göstermişti.

Ülkenin ve hâliyle Meclisin psikolojisini olumsuz etkileyen hadiselerden biri, 8 Temmuz 1920'de yaşanan Bursa'nın düşüşüydü. Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgali, ülkede âdeta bir travma meydana getirmişti. Memleketi, üzüntüye ve kedere boğmuştu. Bunun etkisiyledir ki Meclis kürsüsüne siyah bir örtü serilmiş ve matem günü ilan edilmişti. Bu olay, Meclisin ruh hâlinde de ciddi sarsıntılar meydana getirmişti. Ancak bu etki, kalıcılık göstermemiş; Meclis söz konusu olumsuz havayı kısa sürede dağıtmayı başarmıştı.

Bursa'nın işgalinden sonra Meclisin karşılaştığı başka bir problem, Asi Ethem Olayı'ydı. Bu, bir iç tehditti. Ancak bu olayın gelişmeler doğrultusunda kazandığı mahiyet, onu dış bir tehdide dönüştürmüş, yani işgal kuvvetleriyle aynı safta buluşturmuştu. Bu olayda, Mecliste çok ciddi kırılmalar ve tartışmalar meydana getirmişti. Meclis; burada da yine kendisinden beklenen kararlılığı, fazlasıyla sergilemiş ve adı geçen isyan, büyük bir soğukkanlılıkla bertaraf edilmişti.

Meclisin bundan sonraki süreçte karşılaştığı diğer önemli bir sorun ise Kütahya, Eskişehir Savaşlarının meydana getirdiği o büyük travmaydı. Yaşanan bozgunun etkisiyle Afyon, Kütahya, Eskişehir gibi yerler elden çıkmış ve nihayet Ankara da düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bir panik havası, meydana gelmişti. Hatta Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması gündeme gelmiş ve bu konuda çok hararetli tartışmalar

yapılmıştı. Meclis, bu buhranı da sağduyuyla yönetmiş ve Başkomutanlık Kanunu bu atmosfer içerisinde çıkarılarak akabinde Sakarya Savaşı kazanılmıştı.

Meclisin karşılaştığı Bursa'nın işgali, Asi Ethem Olayı ile Kütahya, Eskişehir Savaşlarının meydana getirdiği psikolojik çöküntü gibi hadiseler, şüphesiz çok buhranlı ve sıkıntılı olaylardı. Eğer Meclis, metanet ve soğukkanlı duruşunu kaybetmiş olsaydı kuşkusuz yürütülmekte olan İstiklâl Savaşı, çok kritik mecralara savrulabilirdi. Yani yürütülen mücadelenin hedefinde büyük sapmalar meydana getirebilirdi. Meclis, bu üç hadisede de hiçbir, vehme, vesveseye ve tereddüde mahal vermemişti. Olaylar ile adı geçen süreçleri, büyük bir cesaret ve metanetle yönetmişti. Şunu da belirtmek gerekir ki bu krizlerin aşılmasında ve İstiklâl Savaşı'nın amacına ulaştırılmasında Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın kararlılığı ile ileri görüşlülüğünün özel bir yeri vardır. Bu şekilde, ülke işgalden kurtarılmıştır.

Kaynaklar

- Atatürk, K. (2009). Nutuk 1919-1927. (Haz. Zeynep Korkmaz). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Aydemir, Ş. S. (1990). Tek Adam Mustafa Kemal, 1919-1922, Cilt: 2. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalık, H. (1992). Kurtuluş Savaşında Ahmet Rifat Çalık'ın Anıları. (Yay. Haz. Hurşit Çalık). İstanbul:
- Erikan, C. (2006). Komutan Atatürk, Cilt: I-II. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ersoy, M. Â. (2006). Safahat. (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Genelkurmay Başkanlığı. (1999a). Türk İstiklâl Harbi, II'nci Cilt, Batı Cephesi, 2'nci Kısım, Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Kurulması, Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları. (1974b). Türk İstiklâl Harbi, VI'ncı Cilt, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları. (1974c). Türk İstiklâl Harbi, II'nci Cilt, Batı Cephesi, IV'ncü Kısım, Kütahya, Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921-25 Temmuz 1921). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- İnönü, İ. (2014). Hatıralar. (Haz. Sabahattin Selek). Ankara: Bilgi Yayınları.
- Jaeschke, G. (1989). Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kinross, L. (2011). Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kutay, C. (Basım Yılı Yok). Çerkez Ethem Dosyası, Cilt: 2. Basım Yeri Yok: Boğaziçi Yayınları.

Kutlu, C. (1992). Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İç Güvenlikle İlgili Çıkardığı Kanun ve Kararnâmeler (23 Nisan 1920-16 Nisan 1923), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Sarihan, Z. (1995). Kurtuluş Savaşı Günlüğü, Cilt: III, (Açıklamalı Kronoloji), TBMM'den Sakarya Savaşı'na (23 Nisan 1920-22 Ağustos 1921). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Selek, S. (2010). Anadolu İhtilâli Mondros Mütarekesi'nden Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğuşuna Kadar Ulusal Savaşımızın Belgeseli, Cilt: 2. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Tansel, S. (1991a). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt: III. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Tansel, S. (1991b). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt: IV. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Arşivler

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE)

Resmî Yayınlar ve Tutanaklar

Düster. (1953). Üçüncü Tertip, Cilt: 1. Ankara: Başvekâlet Devlet Matbaası.

TBMM Kavanin Mecmuası. (1943). Cilt:1. Ankara: TBMM Matbaası.

TBMM ZC. (1981a). 1. Devre, 1. İçtima Senesi, Cilt: 2. Ankara: TBMM Basımevi.

TBMM ZC. (1981b). 1. Devre, 1. İçtima Senesi, Cilt: 3. Ankara: TBMM Matbaası.

TBMM ZC. (1944c). 1. Devre, 1. İçtima Senesi, Cilt: 7. Ankara: TBMM Matbaası.

TBMM ZC. (1958d). 1. Devre, 2. İçtima Senesi, Cilt: 11. Ankara: TBMM Matbaası.

TBMM ZC. (1958e). 1. Devre, 2. İçtima Senesi, Cilt: 12. Ankara: TBMM Matbaası.

TBMM GCZ. (1985a). 1. Devre, 1. İçtima, Cilt: 1. Ankara: Sanem Matbaası.

TBMM GCZ. (1985b). 1. Devre, 2. İçtima, Cilt: 2. Ankara: Sanem Matbaası.